

YORK HÖLLER

– teorija, tehnologija i izvrsne skladbe!

Aleksandar Mihalyi

Budući da se na našim stranicama upoznajemo s idiomima najznačajnijih suvremenih skladatelja, potrebno je, povremeno, podsjetiti se na neke od bitnih premisa za ulazak u taj svijet. Naime, današnja je suvremena glazba teoretski premrežena tolikim brojem postavki da to izaziva nevjericu u njihovu korisnost ne samo slušatelju već i mlađem skladatelju. Često su one sjajno i vrlo sugestivno elaborirane od samih skladatelja. Objašnjenja ove vrste dobrodošla su jer očekujemo da su ova promišljanja autonomna, generirana iz same glazbene supstancije konkretnih opusa, a ne iz teoretskih situacija. S obzirom na to da su vezana uz jedno ili nekolicinu djela i pažljivo pisana, ne treba nas čuditi iluzija da je pred nama pravi naputak. Ali, svaka analiza i često objašnjavanje uporabom, uglavnom, filozofije cilja ne samo na približavanje širem slušateljstvu već i na svojevrsno sprečavanje drugačijeg neželjenog tumačenja. Redovito se objašnjava nečim drugim ili striktno teoretski analizira. Ako vas je kao teoretski manje potkovanog slušatelja (postoje li drugi za novu glazbu) djelo šokiralo, vrlo često će te se naći barem zdvojni brojnim tumačenjima koja su rijetko korisna ili donekle univerzalna s obzirom na broj djela koja bi ste potom zahvaljujući pročitanoj željeli po prvi puta čuti.

Zato se treba s respektom upućivati u pojedine opuse, ali i zadržavati zdrave rezervne pozicije kao polazne. Te polazne fenomenološke pozicije nam je, na sreću, ponudio davnih dana Ivan Focht u nekoliko još uvijek dostupnih knjiga. Ako ga pažljivo pročitate, postaje razvidno da se do Fochta zapravo nije ni došlo - još uvijek naša poštena inteligencija pod jastukom ima literaturu epigona starih dogmata bivših nam škola i socrealističkih duhovnih prostora (ili takvih mentalnih sklopova) koja nam “znalački” tumače neumitno nespornu trulost i kraj Zapada zajedno s umjetnošću i inim. Ne vidi se sve drastičnija paralelnost svjetova, prisutnih konstrukta, već se u jurišu na neoliberalizam s pobjedničkim žarom poentira iz izloga konzumerizma. Ništa novog od ne-solidnosti...

Djela i skladatelje koje preporučujemo, nažalost, nam je u danim okolnostima gotovo nemoguće čuti u našim dvoranama ili preko prisutnih nam medijskih posrednika. Tu se, nažalost, *naviga* čudnom “opremom” nepoznatom suvremenom Zapadu gdje ta djela ponajprije i nastadoše. Posjetite brojne internetske stranice i uvjerite se u množinu čuda koja se tamo zbivaju na dnevnoj bazi (riječ je o suvremenoj glazbi, umjetnosti i misli općenito) - tamo negdje je umjetnost aktivna životna sastavnica i podulje nije “mrtva” ili odsutna kao kod nas. Zato vam nudimo već dulji niz godina postojeću diskografiju do koje se danas može relativno lako doći i to često posve besplatno. Usput pogledajte i naš pokušaj grubog mapiranja suvremene glazbene scene pod naslovom “Glazbovidi”, koji je nastao prije gotovo desetak godina.

U ovom kontekstu upoznat ćemo se sa, uvjetno rečeno, zahtjevnim idiomom njemačkog skladatelja Yorka Höllera, rođenim 1944. godine, i njegovom skladbom “Sfere”. Njegov je slučaj za naše potrebe paradigmatički jer i on sam daje dovoljno materijala i teoriji i njenim tumačima. Njegova biografija je impresivna - studirao je kompoziciju, klavir i dirigiranje paralelno s filozofijom i muzikologijom u Kölnu, a naukovao kod vodećih: Berndta Aloisa Zimmermanna, Pierrea Bouleza i Karlheinz Stockhausena. Radio je i na IRCAM-u te potom predavao, osim u Kölnu, i na drugim brojnim sveučilištima. Od 1990. do 1999. godine vodio je, naslijedivši Stockhausena, studio za elektronsku glazbu WDR. U zadnje vrijeme, unatoč problemima s vidom (gotovo je slijep) i dalje komponira. Jedan je od tek nekolicine (Lutoslawski, Ligeti, Boulez...) kojima je 2010. godine dodijeljena prestižna nagrada Grawemeyer, i to za skladbu “Sfere”. Kako kao erudita često piše i koristi filozofsko literarna uporišta kao polazišta te uglazbljuje stihove brojnih pjesnika, on interpretima svojih djela, ne samo muzikolozima i glazbenim teoretičarima, daje množinu inspirativnog materijala za gotovo paranoično-kreativno didaktične uratke. To nije pretjerivanje imajući u vidu količinu i sadržaj iz partiture iščitanog ili poslušanog te analize kojima se razbijaju kreativne šifre, što za sobom ostavlja alkemičarsku iluziju postojanja recepta za pripravak skladbe.

Höller, kao i ostali skladatelji s idiomom slične kompleksnosti, ima relativno malen opus, a ako uzmemo u obzir broj njegovih snimljenih i izvođenih djela, moglo bi se ustvrditi da je, s obzirom na vrsnoću djela i naglašeno pozitivne kritike, poznat tek manjem krugu

slušaateljstva. Razlog tome su izvođački izuzetno zahtjevne i obimne partiture te samim tim sporo skladanje s obzirom na usvojeni postupak i nastojanja. Među njima dominiraju tonske poeme koje aludiraju na literarne reference, iako on odbija ikakvu povezanost s programskom glazbom ili dovođenjem u vezu s nekim romantičarskim ili neoromantičarskim izmom. Za svoju skladbu “Sfere” je napisao slijedeće: *“Kao skladatelju, nikada mi nije bila namjera koristiti glazbu kao 'demonstraciju' (principa struktura, tonskih efekata, itd.). Što, onda moja glazba svjedoči? Ona ponajprije govori o procesima i sferama iskustva (već sam 1971. govorio 'poljima iskustva' u odnosu na strukturu moje elektronske kompozicije “Horizont”). Tako se moje “Sfere” ne oslanjaju na ideje koje su progonile svijet glazbe još od davnina, od glazbe sfera, ili čak harmonije sfera, već, ako uopće, o samim prirodno-filozofskim razmišljanjima Empedokla u kojima su četiri elementa: zrak, voda, zemlja i vatra, imala središnju ulogu. Od tada, pa sve do današnjih dana, ona su prisutna i ponovno potiču maštu umjetnika i inspiriraju novo stvaranje. Hans Magnus Enzensbergerov ciklus pjesama “Oblaci” mogao bi biti naveden kao jedan od suvremenih brojnih doprinosa ovome. Ali, moje djelo nema nikakve direktne veze s takvim literarnim manifestacijama. Ipak, uključenost tih pjesama je bila jednako stimulativna kao ono s Peter Sloterdijkovim glavnim djelom 'Sfere'...”* Nešto dalje postaje određeniji: *“Ja nisam zainteresiran za što realnije portretiranje izvan glazbenih fenomena glazbenim sredstvima, već kako se moja osobna mašta ili ideja o takvom fenomenu može izraziti u glazbi, bez da se*

narušava njezina imanentna logika.” Po njemu je mašta ta koja: *“...stvara tonske slike da - čak i kada se izvode iz poznatih pojava - striktno se ne vezujući uz njih, već slabi vezu s njima, kruži oko njih ili se transformira u nešto drugo.”* Na kraju svog kratkog uvoda o skladbi “Sfere”, Höller ističe da ne treba pojašnjavati pojedine stavke budući da sami podnaslovi govore dovoljno za sebe i da su individualna slušna iskustva zaista stimulativna i ne trebaju biti njima usmjeravana.

Ako se ovakvom uvodu samog skladatelja dodaju i njegova tumačenja drugih skladbi pomoću starih Grka ili Sloterdijka, književnosti te geštalt psihologije, ne iznenađuju nas onda potom bezbrojna divergentna tumačenja preko filozofije, matematike i glazbene teorije.

Ipak, Höllera abolira jedno od njegovih pojašnjenja: *“Za nekoga umjetničko djelo znači rad umjetnika, za druge, kompleksu proračunatu konstrukciju, dok će opet nekima umjetničko djelo značiti izražavanje emocija. Za mene je temeljna ideja drugačija. Za mene umjetničko djelo bi iznad svega trebalo biti organizam, kao neki organičko energizirani sustav, usporediv s živim organizmima u prirodi. U takvom su sustavu svi elementi povezani funkcionalnim relacijama; one nisu rezultat neke proizvoljne formulacije već evolucije procesa.”*

Inače, sama skladba “Sfere” sastoji se od šest dijelova sa slijedećim podnaslovima: “Pjesma oblaka“, “Igra vjetra“, “Slojevi zemlje“, “Kišni kanon“, “Vatromet” i “Tugovanje sfera”. Zadnji je

stavak dodao nakon smrti svoje žene, kojoj je i posvetio skladbu. Nazivi stavaka trebaju minimalno evocirati kako bi se po Höllera osigurala “elementarna komunikativnost sa slušateljstvom“, a nikako nešto sugeriralo.

Höller je, kao i svi vodeći protagonisti novo glazbene scene, kontinuirano učvršćivao i pročišćavao svoj idiom ne slijedeći izvanjske motive, već iznutra usavršavajući snagu tonskih vizija asimiliranjem različiti iskustava. Pažljiviji slušatelji će ponajprije u skladbama iz 1980-ih prepoznati rezultate boravka na IRCAM-u, proučavanja gregorijanskih napjeva ili izvan europskih ritmova ili harmonija; ali ne kao puko preuzimanje već srasle gradbeno organske dijelove. Njegovo bavljenje gešaltom, informatičkim teorijama i Xenakisovim stohastikom rezultiralo je njihovim stapanjem: kolanje informacija (tvorbenih dijelova zvučnih slika) daje privid mijena unutar sustava (skladbe) koji se mijenja (prividno) zavisno od slučaja, ali kako su svi djelići brižno odabrani i brušeni, navedeno je jedinstvena cjelina. Ona, naravno, ima značajke koje se razlikuju od sastavnih dijelova ili njihovog jednostavnog sumiranja. Značajke cjeline se, također, ne mogu objasniti dijelovima zbog mijena proizišlih iz njihovih kontinuiranih međusobnih suodnosa. Navedeno je komprimirano tumačenje do kojeg se teže dolazi zbog brojnih parcijalnih pristupa tumača ili kritika. Tumači se ili kroz gešalt ili preko gregorijanike s uključenim odabirima iz glazbene povijesti ili zbog uporabe elektronike preko matematike i slično. To nas ne treba čuditi budući da je tumačenje djela ili opusa vodećih skladatelja ponajprije

interdisciplinarni posao, o čemu nam govore zavidne biografije i vrsna cijelo životna školovanja, ne samo Höllera već i ostalih vodećih protagonista novo glazbene scene. Ali, ne samo nastojanja skladatelja o kojima govorimo već i prvo slušno iskustvo, te izuzetan prijam auditorija (pročitajte izvješća na Internetu) govore u prilog ovakvom pristupu.

Kao i sva druga orkestralna Höllerova djela, tako i “Sfere” (koje su ovdje odabrane samo glede spomenute nagrade) posjeduju raskošnu orkestralnu imaginaciju kojom uz uporabu elektronike uživo stvara gotovo do taktilnosti fascinantnu prostornost. Timbralna rafiniranost, promjenljiva gustoća tekstura, kretnje i stazisi, način postizanja tonske tenzije (plutajućim zvučnim slikama *à la* Penderecki), kombiniranje akustičkih glazbala i elektronike doživljavaju se organskima i konzistentnima u svim skladbama i operi. Stoga je upoznavanje sa svakim njegovim djelom višestruko vrijedna avantura.

Na kraju možda nije ni potrebno spominjati da su ove Höllerove skladbe bile zaista inspirativne tonskim tehničarima.

Diskografija:

Sphären, Der Ewige Tag

© Neos, NEOS 11039

Topic, Horizont, Mythos, “Schwarze Halbinseln

© Neos, NEOS 10829

Opera “Der Meister und Margarita”

© Col Legno WWE 20059 (3CD)